

Múlt idő

Én ezt a szakmát szerettem. Leginkább talán azt az illúziót szerettem benne, hogy azzal, amit leírunk, változtatni tudunk a dolgokon. A leírt szónak hatalma van – vagy inkább hatalma volt. Legalább egy, de inkább két évtizedet dolgoztam végig úgy, hogy több volt illúzió nálam.

Amikor beléptem az újsághoz, több mint 300 ezer példányban jelent meg. Amiről írtunk, másnap arról beszélt az ország. Életem első cikkét a Hajtás Pajtás futárszolgálatról írtam. Én már el is felejtettem, de egyszer láttam róluk egy riportot a tévében, és ott volt a cikkem náluk bekeretezve a falon. Fontos volt, amit írtunk. Nem csak leírtuk a valóságot, teremtettük is. Sokszor éppen attól vált valósággá, hogy leírtuk. Azoknak, akik tudtak róla, természetesen már előtte is valóság volt, de másnapra az egész ország számára az lett.

Most is vannak médiamunkások, akik gyártják a valóságot, de az övék az előző napon még nem létezett. Sokszor nem is elég hozzá egy nap, hogy valóság legyen: hónapokon vagy éveken keresztül kell leírni újra és újra, tudva, hogy hazugság – aztán valahogy átváltozik. Csak annyi kell, hogy elég sokan higgyenek benne. A keményen dolgozó kisemberben nem hittek elegendően, pedig volt olyan nap, hogy a propagandaminiszter ötvenszer is elmondta. Vagyis úgy tűnt sokáig, nem hiszik el elegendően, hogy a kormány a keményen dolgozó kisemberekért kormányozna. Aztán eltelt néhány év, és rengeteg keményen dolgozó kisember mégiscsak elhitte.

Vagy ott van a rezsicsökkentés. Már akkor sem volt igaz, amikor bevezették. A piaci energiaárak hat éven keresztül – egy nagyon rövid, pár hónapos időszakot leszámítva – végig alacsonyabbak voltak, mint amennyiért nekünk eladták az áramot és a gázt, ám a kormány mégis el tudta hitetni, hogy a rezsicsökkentés létezik; hogy megvédenek minket valamitől (a kevéske fizetést felfaló rezsiszörnytől). Főleg a keményen dolgozó kisemberek hitték el. Persze, ez is érthető. A nagyembereknek, akiknek nem kell keményen dolgozniuk a mindennapi betevőért, nem számít, hogy mennyi a rezszi.

Én nem voltam világvégi aprófalvakban szavazatot számlálni, viszont huszonöt éve vidéken (is) élek; nem kell alkalmi néprajzkutatónak állnom, hogy megfejtsem azt a világot. Életem jelentős részét egy dunántúli kisvárosban töltöttem. Huszonöt év egy századnak a negyede, egy átlagos magyar életnek pedig a harmada vagy még annál is több. Minden mondatban, amit leírok, benne vannak annak a huszonöt évnek a tapasztalatai. A fura fickó, aki valami ismeretlen nevű újságba ír felfoghatatlanul távoli dolgokat. De mivel már elmúltam ötven, továbbra is Budapest vezet. Ha a pontosabb koordináták is fontosak, akkor a Bécsi úti *Népszabadság*-székházban időztem a legtávolabb, ahol most a *Népszabadság*ot kivégző és a lap dolgozóit kizsebelő KESMA-cég székel. Emblematikus pillanata volt a lapbezárásnak, meg az

egész magyar legújabb kori kapitalizmusnak – amelynek egyáltalán nem biztos, hogy az Antall-, a Boross- vagy a Horn-kormány idejére estek a legméltatlanabb pillanatai –, amikor 2016. október 9-én reggel ott álltunk a székház előtt, ami akkor még a mi résztulajdonunkban állt, és Mészáros Lőrinc biztonsági emberei nem engedtek be az ajtón. Odafönt a szerkesztőségi szobában ott álltak becsomagolva a személyes holmijaink, az asztalon a számítógépünk – igaz, hálózati kapcsolat nélkül, mert akik átvitték, tudták, hogy nem kell bajlódniuk a bekötéssel. Mindenkinek a helyén egy apró papírra írt névtábla, hogy megtaláljuk a székünket – de hiába, mert nem léphettünk be az épületbe. (Emlékszem, fölmerült bennünk, hogy kihívjuk a rendőrséget, és hatósági segítséget kérünk. Az a kolléga beszélt le róla, akinek az volt a dolga, hogy ismerje és értse a rendőrség működését. Szorult bele annyi realitásérzék, hogy tudja: 2016 októberében a rendőrök nem fognak a dolgozók jogaiért szembeszállni Mészáros Lőrincel. Sokat fejlődünk azóta szakmailag: hasonló helyzetben ma már én is tudnám.

Valóság ez? Mi tudjuk, hogyan történt, hiszen ott voltunk. Tudjuk, hogy a vállalatnak, amelyik a *Népszabadság*ot kiadta, még a végelszámolásakor is milliárdos eredménytartalék volt a számláján. De van egy másik valóság is: hogy a lapot azért kellett bezárni, mert gazdaságtalan volt a működése, és ötmilliárdos adósságot halmozott föl. Papír (bizonyíték) csak a mi valóságunkról van, de mégis a másikat hiszik el többen – és úgy történt minden, mintha az a másik valóság lenne a valódi.

48

Ennek így nem sok értelme van. Nem ér túl sokat mindennap 20 vagy 25 ezer embernek megírni (most már, *Népszabadság* híján, a *Népszavában*), hogy naponta 15 milliárddal nő az államadósság, amit majd – a kamatos kamatok, az indokoltnál lassabb fejlődés, gyatrább oktatás, gyalázatosabb egészségügy stb. formájában – sokkal drágább lesz visszafizetni, mint ha mindenki, akinek telik rá, annyiért venné az energiát, amennyibe kerül, és az állam csak azoknak adná olcsóbban, akiknek muszáj. A környéken, ahol élek (nem a Dunántúlon, hanem Budapesten), több tucatnyi olyan ház van, amelynek a rezsiköltségeihez évente milliókkal járulnak hozzá az adófizetők. A minimálbérből élők is, akiktől az orbáni neoliberalizmusban már vonnak jövedelemadót. Az otthontalanok is, akik ugyanúgy a világ legmagasabb áfáját fizetik, mint Mészáros Lőrinc. Ezek a házak darabonként úgy 6-7-800 millió forintot érnek. Vagy egymilliárdot. A tulajdonosaiknak föl sem tűnne, ha hirtelen a háromszorosába kerülne az áram. Orbán Viktornak sem tűnne fel, aki maga is ott él, egy nagyjából 600 millió forintos házban. Hogy honnan van egy olyan embernek 600 milliós háza, akit világ életében az adózók tartottak el, és akinek a legálisan megkeresett összjövedelme sem éri el a 600 milliót, miközben felnevelt öt gyereket, és van egy másik háza is Felcsúton, az simán lehetett volna ennek a mostani választási kampánynak (vagy bármelyik korábbiak) az alapkérdése. Abban a valóságban, amelyiket a matematika szabályai határoznak meg, aligha mondhatnánk mást, mint hogy a rávaló nagy részét lopta. De április 3-án kiderült, hogy sokkal többen hisznek abban a valóságban, amelyben ő nem tehetős ember, sőt tulajdonképpen tisztos szegénységben él, megtakarítások nélkül, és örül, ha

néha meghívják egy-egy disznótorba, mert olyankor legalább hazavihet egy kis kóstolót.

És kiderült az is, hogy ezek a különféle valóságok átjárhatatlanok, legalábbis a miénkből a másik felé nincs átjárás: hiába kiabálunk át, nem hallják meg. Nem egyszerűen arról van szó, hogy amit az újságírószakma szabályait betartva, a tényeket feltárva és többszörösen ellenőrizve megtudtunk a világról, azt nem tudtuk elmesélni a másik, sokkal nagyobb buborékban élőknél. A helyzet rosszabb, mert ők viszont elmeséltek egy csomó mindent azoknak, akik eddig a mi buborékunkban éltek, és el tudták érni, hogy ezek az emberek azt higgyék valóságnak (háborúról, energiaárakról, jóról és rosszról, bármiről), amit tőlük hallottak, akár a saját közvetlen tapasztalataikkal szemben is.

Márpedig az nem elég, ha csak azoknak mondjuk el, hogy mi van, akik nélkülünk is tudnak. És őszintén szólva számomra – talán a 90-es években szerzett tapasztalatok miatt, amikor ez még máshogyan volt – az is kevésnek tűnik, ha csak beszámolok róla. A mi generációkban az emberek még azért lettek közéleti újságírók, mert nemcsak beszámolni akartak a világról, hanem valamennyit formálni is szerettek volna rajta. Most meg olyan, mintha egy másik meccset néznénk: mi tudjuk, hogy a csapat kikapott, de a közönség – a mi csapatunk közönsége – mégis győzelmet ünnepel.

Egyszóval szerettem ezt a szakmát, és a szeretetem visszamenőleg nem is fog elmúlni, mert nem hiszem, hogy ha bármi mással töltöttem volna az elmúlt emberöltőt, az több boldogságot adott volna – de már nem szeretem. Nem szeretem azért sem, mert annál, ahol most járunk, akkor sem járhatnánk mélyebben, ha 2018-tól mostanáig az összes olyan kollégával, akit emberileg és szakmailag sokra tartok, a Bak Egérben borozgattunk volna a Jókai és az Ó utca sarkán. De főleg azért nem, mert tőlem távol áll úgy tudósítani egy közelítő vonatbalesetről, hogy közben meg sem próbálok tenni valamit a katasztrófa elkerüléséért. Lehet, hogy ez valami szerepfelfogás-probléma, de nekem nem elég, ha tudósíthatok róla a hatás (a változtatás) legapróbb reménye nélkül. Nem krónikásnak szegődtem: nemhogy az utókor, de még a kortársak tájékoztatása is csak mérsékeltlen érdekel. Mielőtt esetleg félreérthető lenne: nem konstruálni akarom a valóságot. Nincsenek elveszített sajtópereim, nem tartozik a munkaeszközeim közé a ferdítés, nem vágyom rá, hogy az írásaim nyomán bárki másképp lásson bárkit vagy bármit, mint amilyen. Csak annyit szeretnék, hogy az az igazság, amit napról napra előásunk és – most már egyre inkább – egzisztenciális kockázatot is vállalva bemutatunk, érjen annyit, mint mások mindenféle kockázat nélkül, a teljes államhatalommal és annak minden anyagi erejével a fülünkbe ordított hazugságai.

Kérésnek látszólag apró, ábrándnak viszont nagyon is hiú – abszolút reménytelen. Azoknak írunk, akiket nem kell meggyőzni semmiről, és még azok közül is egyre kevesebbeket tudunk megtartani a realitás innenső partján.

Nem tudom, hogy milyen következtetés adódik mindebből. De az biztos, hogy ami eddig volt, az nem folytatható. Van még – ha jól számolom – legfeljebb tizenöt évem a pályán; nem szeretném hiábavalóságokra pazarolni.